

gépes szerkesztés ezúttal is vétett a tipográfia esztétikai szabályai ellen csúnya szóközeivel, néha már elviselhetetlenül (68. old. 1. bekezdés). Egy-egy sajtóhiba megbocsátható (71. old. 5. sor), a 81. oldallal szembeni képaláírás (könyvtár!), de néhány elválasztás bosszantó: Széc-hényi (55. és 79. old.), Be-ethoven (93. old.) – Az MTA Könyvtára ösnyomtatványainak poszszeszor-bejegyzéseiről megjelent tanulmányomban (*Schriftenreihe des Komitees Österreich-Ungarn*, Bd. 3. 1994.) magam is linzi antikváriusnak vettem Rohrachert, akinek az OSzK duplumokat adott el, Vigyázó Ferenc pedig tőle vásárolt. Az innsbrucki könyvtárigazgató, Walter Neuhauser hívta fel figyelmemet, hogy Rohrachert esetében a tiroli Lienzről van szó (69. old.).

A művet szívszorító mondatok zárják, célozva a világháborút követő még keservesebb évekre. Annál inkább várjuk a folytatást a második közel száz év történetéről, amely ugyancsak nem volt zökkenőmentes, hiszen következett a II. világháború és két rendszerváltozás, nem is szólva a királyi palotába költözésről. – A könyvet az OSzK történetének a korszakra vonatkozó, válogatott irodalmi jegyzéke zárja mintegy 20 oldalon. A szöveg között 40 oldalnyi számozatlan illusztráció színesíti a kiadványt.

ROZSONDAI MARIANNE

Mannelli Goggioli, Maria: La Biblioteca Magliabechiana. Libri, uomini, idee per la prima biblioteca pubblica a Firenze. Firenze, 2000. Olschki. XVI, 222 l. /Monografie sulle biblioteche d'Italia, Vol. IX./

Minden, a könyvvel kapcsolatos kutatás Itáliában különleges nehézségekbe ütközik. Ennek alapvető oka az, hogy a subiacói nyomda alapítása óta olyan tömegű könyv jelent meg, amelynek akárcsak bibliográfiai számbavétele is komoly, több intézetet igénylő kutatást jelent. A könyvtárak története hasonlóan beláthatatlan, hiszen valamennyi városban találha-

tunk olyan világi és egyházi gyűjteményeket, amelyek anyaga a könyvkultúra legrégebbi századaiba vezet vissza bennünket. A „Le grandi biblioteche d'Italia” sorozat (Firenze, Nardini) megpróbált ugyan egy áttekintést adni a legnagyobbakról, de még sok évtized szükséges ahhoz, hogy akárcsak a valamilyen szempontból különleges gyűjtemények történetét módszeresen feltárják. A francia könyvtártörténeti nagy összefoglaláshoz (*Histoire des bibliothèques françaises*. Vol. I–IV. Dir. éditorial: Pascal FOUCHÉ. Paris, 1989–1990. Promodis.) hasonló vállalkozás Itáliában (és tegyük rögtön hozzá, Németországban is) még várat magára.

A Piero Innocenti által szerkesztett sorozat – amelynek kilencedik kötetét most ismertjük – 1954-ben indult a San Marco kolostor könyvtárának a bemutatásával. Úgy tűnik szándékosan olyan könyvtárak történeti feldolgozását vette programjába, amelyek nem tartoznak a turisztikailag is érdekes gyűjtemények közé, mint amilyen például a Biblioteca Medicea Laurenziana, a Casanatense, az Angelica, az Estense vagy a Marciana (de folytathatnánk a sort). Így a sorozat eddigi köteteiben a történeti, ma már esetleg önálló intézményként nem létező könyvtárakkal találkozzunk: a Biblioteca Nazionale Vittorio Emanuele, a Corsiniana, a trentói városi könyvtár (Bibliotheca Communale di Trento), a bolognai San Domenico, a nápolyi San Tommaso, a genovai városi könyvtárak, vagy az egyetemi Libreria di Sapienza.

A mostani kötet először is a címmel lepi meg a könyvtártörténeti szakirodalmat követő közönséget. Berthold Louis Ullmann és Philip A. Sradler három évtizede megjelent monográfiája a Medici gyűjteményekről, illetve a San Marco kolostor könyvtáráról (*The Public Library of Renaissance Florence. Niccolò Niccoli, Cosimo de' Medici and the Library of San Marco*. Padova, 1972. /Medievo e Umanesimo. 10./) már címében is azt állítja, hogy Firenze első „nyilvános” könyvtárának történetéről értekeznek. Ezt a könyvtárat a korban egyedülálló módon, 1444-ben „ad utilitatem hominum sempiternam” bizonyos értelemben nyilvánossá tették. A Biblioteca Magliabechiana gyakorla-

tilag 1747-ben nyílt meg a város közönsége előtt, mégis a könyv szerzői – ahogy az alcím-ből is kiderül – ugyancsak az első firenzei nyilvános könyvtárról értekeznek. A francia („vers la bibliothèque publique”), vagy a német szakirodalom („Vorformen der Öffentlichen Bibliotheken”) a nyilvános gyűjtemények „előformáinak” értelmezi a humanizmus és a reformáció idején egy-egy szűk használói kör számára nyilvánossá tett könyvtárak történetét, és a mai értelemben vett nyilvános könyvtárak történetének kezdeteit a 18. század közepére helyezik.

Maria Mannelli Goggioli könyve éppen azért érdekes, mert ezt a „nyilvánosság” gondolatot, annak könyvtártörténeti, politikai és társadalmi környezetét járja körül egy konkrét példa alapján. Az Antonio Magliabechi halála (1714) és a nyilvános könyvtár megnyitása (1747) között eltelt időszakban a toszkánai könyvtörténet szempontjából is több fontos esemény történt. A könyvtárak nyilvánossá, a szegényebbek – akik nem tudtak magánkönyvtárat kialakítani maguknak – számára elérhetővé tételének gondolata Firenzében sem Magliabechi nevéhez kötődik. 1703-ban Rómában meghalt a firenzei Francesco Marucelli, aki végrendeletében a szegények számára alapítványt tett, könyvtárát pedig megnyitattatni rendelte Firenze közössége előtt. A Magliabechi könyvtár katalógizálása, előkészítése a megnyitásra magától értetődően vetette fel a két könyvtár egyesítésének gondolatát. 1736-ban meghalt Anton Francesco Marmi is, aki Antonio Magliabechi végrendeletének végrehajtója volt, és aki saját könyveit – amelyek nem voltak meg a Magliabechi gyűjteményben – ugyancsak a közös célra rendelte. Ugyancsak jelentősen gyarapodott a könyvtár annak könyvtárosa, Giovan Luigi Tozzetti halálakor (1746). A könyv részletesen bemutatja azokat a tárgyalásokat, amelyek a két nagy könyvtár (Magliabechiana, Marucel-

liana) egyesítése körül folytak, és amelyek végül is nem vezettek eredményre (a Biblioteca Marucelliana ma is önállóan látogatható gyűjtemény Firenzében). A kötet függelékében közlik a legfontosabb dokumentumokat teljes terjedelmükben, így az említett végrendeleteket, a könyvtárak egyesítésének tervét is.

Egy könyvtár nyilvánossá tétele felveti az azokhoz való szabad hozzáférés gondolatát is. A 18. században azonban az egyházi cenzúra érvényes rendeletekkel bírt annak utólagos formájában is. Tehát nem csupán a könyvek előzetes ellenőrzését szorgalmazták, a kereskedelmet ellenőrizték, hanem az olvasást, illetve olvastatást is. Ezért a könyv negyedik fejezete Toszkána cenzúratörténetének kortárs állapotát mutatja be, elemzi az 1736 és 1743 közötti, a nyomdákra és a kiadókra vonatkozó tiltó, illetve szabályozó rendeleteket, továbbá a tiltott könyvek olvasásának körülményeit.

A könyvtárak nem egyszerűen gyűjtemények, hanem működő intézmények. Így nem elégséges a könyvek, kéziratok halmaza, hanem gondoskodni kell az épületről, szakértő személyzetről, a könyvek védelméről is. A működtetés gondja a városé volt, ezért is húzódtott el évtizedekig a nyitás lehetősége. Ráadásul Marucelli és Magliabechi is komolyan gondolt azoknak a szegényeknek a könyvtárba csábítására, akiknek akár kenyér gondjai is voltak. A szegényeknek való napi kenyérosztás ugyancsak anyagi terhet rótt a fenntartóra.

A Biblioteca Magliabechiana 1861-ben hivatalosan egyesült a nemzeti könyvtárral. 1885-ben, a Biblioteca Palatina dei Lorena beolvasztásával jött létre az a gyűjtemény, amelyet ma így neveznek: Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. A Biblioteca Marucelliana – mint említettük – önálló maradt.

MONOK ISTVÁN